

ONDERWIJSDOSSIER HELD OP SOKKEL PRIMAIR ONDERWIJS GROEP 5–8

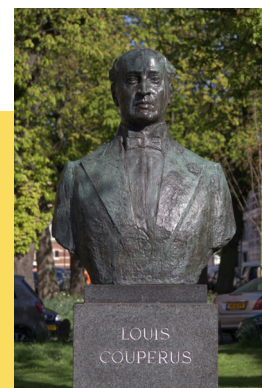
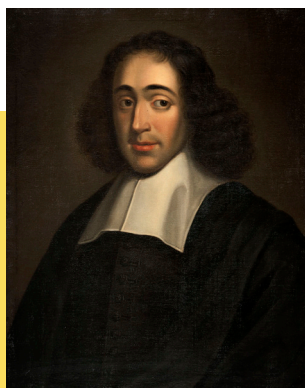
OH OH DEN HAAG!

WIE IS JOUW HELD?

Wat maakt iemand tot een held? Hoe zijn helden in de loop van de tijd vereerd en verbeeld? Worden onze helden tegenwoordig ook nog op een sokkel gezet? Een tiental helden van wie in Den Haag een standbeeld te vinden is, komt aan bod in dit onderwijsdossier.

IN DIT DOSSIER VINDT U

- Achtergrondinformatie over historische helden *van de vader des vaderlands Willem van Oranje tot ADO voetballer Aad Mansveld*
- Twee helden uitgelicht: Johan de Witt en Nelson Mandela *karakterkaarten met achtergrondinformatie en opdrachten*
- Suggesties voor 4–6 lessen van elk 45 minuten *van klassengesprekken tot praktische opdrachten*

Natuurlijk bent u ook van harte welkom om met uw groep ons museum te bezoeken! Laat de geschiedenis van de stad Den Haag leven door de verhalen, schilderijen en objecten die bij ons te zien zijn.

MEER INFORMATIE?

Neem contact op via 070–312 30 65 of educatie@haagshistorischmuseum.nl.

HAAGS
HISTORISCH
MUSEUM

Korte Vijverberg 7, Den Haag www.haagshistorischmuseum.nl

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

ACHTERGRONDINFORMATIE HISTORISCHE HELDEN

De verering voor prins Willem van Oranje (153–1584) kent een lange geschiedenis. Als leider van de Opstand tegen Spanje werd de prins al bij leven als held vereerd. Opstandige steden boden hem feestelijke intochten aan die normaal alleen aan vorsten waren voorbehouden. Ook was hij het onderwerp van strijdliederen – een ervan werd later ons volkslied: het Wilhelmus. Toch droeg lang niet iedereen Oranje op handen. Voor degenen die trouw bleven aan de koning en aan de katholieke kerk was hij een goddeloze rebel. Pas na zijn dood in 1584 werd Willem van Oranje in de Republiek de onbetwiste Vader des Vaderlands. In 1614 werd een indrukwekkend grafmonument voor hem opgericht in Delft. Stadsbesturen bestelden in dezelfde tijd portretten van de prins en zijn nazaten.

In de 19de eeuw bereikte de verering voor Willem van Oranje nieuwe hoogtes. Geschiedenis kreeg meer dan ooit de functie om het nationaal gevoel te versterken. Oranje werd in deze tijd de nationale held bij uitstek, een bijna bovenmenselijke figuur die ontzag en ontroering opriep. Belangrijke episodes uit zijn leven werden verbeeld in historiestukken, prenten en schoolplaten. En voor het eerst werd Oranje ook letterlijk op een voetstuk geplaatst: samen met Michiel de Ruyter en Rembrandt van Rijn behoort hij tot de eerste historische figuren voor wie een standbeeld werd opgericht, in Den Haag zelfs twee.

Vanaf de jaren '60 van de 20ste eeuw ontstond een meer kritische en nuchtere kijk op de Vader des Vaderlands, zowel onder historici als in de populaire cultuur. De held uit de schoolboekjes werd steeds meer als mens van vlees en bloed voorgesteld.

ORANJE IN ZWART-WIT

De Opstand tegen landsheer Filips II, koning van Spanje, werd niet alleen met wapens uitgevochten, het was ook een propaganda-oorlog. Door middel van prenten en pamfletten probeerden Oranje en zijn medestanders de inwoners van de Nederlanden te overtuigen de kant van de Opstand te kiezen. Dat was nodig, want veel burgers waren niet zomaar bereid om tegen hun wettige vorst in opstand te komen.

KRIJGSMAN OF STAATSMAN?

Al vanaf 1828 bestond het plan om voor Willem van Oranje een standbeeld op te richten. Dat er een standbeeld moest komen, daar was iedereen het wel over eens. Maar hoe dat beeld er precies uit moest zien was onderwerp van eindeloze discussies.

STAATSMAN

Een door koning Willem II ingestelde commissie gaf in 1841 de Vlaamse beeldhouwer Louis Royer de opdracht om een beeld te vervaardigen. Royer beeldde de prins af als peinzende staatsman: met een calot (muts) op het hoofd en zijn linkerhand rustend op een zuiltje waarop de Unie van Utrecht uit 1579 ligt. Na kritiek van koning Willem II werd het calotje weggelaten. Dat paste meer bij een priester of een geleerde dan bij een staatsman.

KRIJGSMAN

Kort daarop meldde de Franse beeldhouwer Alfred-Emile O'Hara de Nieuwerkerke zich in Den Haag met een model van een ruiter-standbeeld van Willem van Oranje. Als veldheer dus, in volle wapen-rusting en met de veldheersstaf in zijn hand. Dat beantwoordde veel beter aan de smaak van koning Willem II. Als militair in hart en nieren zag de 'held van Waterloo' graag de militaire kant van zijn verre voorvader benadrukt. De koning liet het beeld op eigen kosten vervaardigen en het werd in 1845 voor Paleis Noordeinde onthuld.

KRITIEK

De kritiek was niet mals. Tegenstanders herkenden in het ruiterstandbeeld helemaal niet de held 'die niet met den degen, maar met het zwaard des geestes tegen den verdrukker had gestreden'. Zij vonden dat Louis Royer de historische betekenis van Willem van Oranje veel beter had weten te verbeelden. Het beeld van Royer werd drie jaar later, in 1848, op het Plein onthuld.

WILLEM VAN ORANJE

VADER DES VADERLANDS

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

BETWISTE HELDEN JOHAN DE WITT & BARUCH DE SPINOZA

Niet alle historische figuren die een standbeeld hebben gekregen, stonden altijd al te boek als held. Sommigen waren eeuwenlang het middelpunt van hevige partijstrijd. Naast trouwe aanhangers hadden zij fervente tegenstanders. De weg naar een standbeeld kan lang zijn...

JOHAN DE WITT

Johan de Witt (1625–1672) was een van de langstzittende raadpensionarissen van Holland en gold als een doortastend staatsman. Hij was raadpensionaris tijdens het Eerste Stadhouderloze Tijdperk (1650–1672). Alleen een Republiek zonder stadhouder bezat volgens De Witt de 'ware vrijheid'. De Witt en zijn politieke vrienden probeerden de Oranjes uit te sluiten van de belangrijke ambten, waaronder dat van stadhouder. Dat ging lange tijd goed, maar gaandeweg kreeg De Witt met weerstand te maken, vooral van Oranjegezinden. Het Rampjaar 1672 veranderde alles. De Republiek werd aangevallen door Frankrijk, Engeland en de bisdommen Munster en Keulen. De oorlog verliep rampzalig en Johan en zijn broer Cornelis kregen in de publieke opinie daarvan de schuld. Johan zou de Republiek verkocht hebben aan Frankrijk en Cornelis zou een moordaanslag op prins Willem III hebben beraamd. De volkswoede bereikte in augustus 1672 in Den Haag een dramatische climax. De gebroeders De Witt werden door een volksmenigte op brute wijze vermoord.

PARTIJSTRIJD

In de 18de eeuw werd de herinnering aan Johan de Witt de inzet van felle debatten tussen orangisten en staatsgezinden. De ene groep zag hem als een door Oranje-haat verbitterde partijman die de Republiek aan Frankrijk had verkocht. De andere groep vereerde hem als een martelaar, de onkreukbare en standvastige kampioen van de ware vrijheid. In de 19de eeuw verdween deze partijstrijd langzaam naar de achtergrond. Toch zorgde begin 20ste eeuw het idee om voor Johan de Witt dichtbij het Binnenhof een standbeeld op te richten nog voor een pennenstrijd tussen voor- en tegenstanders. De onthulling van het beeld in 1918 werd bijgewoond door koningin Wilhelmina en kreeg daardoor het karakter van een symbolische verzoening tussen Oranje en De Witt.

BARUCH DE SPINOZA

Baruch de Spinoza (1632 – 1677) is de bekendste en meest invloedrijke filosoof uit de Nederlandse geschiedenis. Hij groeide op in Amsterdam als zoon van Portugees-Joodse ouders. Op 23-jarige leeftijd werd hij uit de Joodse gemeenschap van Amsterdam verstoten. Hij woonde vervolgens in Rijnsburg en Voorburg, en bracht de laatste zeven jaar van zijn leven door in Den Haag aan de Paviljoensgracht. In Spinoza's denken staat de rede centraal. Alleen als de mens zich door de rede en kennis laat leiden kan hij vrij en gelukkig zijn. Spinoza had scherpe kritiek op de Bijbel en het geloof in wonderen. Radicaal was zijn uitgangspunt dat God en de Natuur hetzelfde zijn. Dat idee stond haaks op de luisterende, handelende en straffende God die in de kerken en synagogen in de Republiek werd aanbeden. Als een van de weinigen in zijn tijd pleitte Spinoza voor een democratische staatsvorm, vrijheid van meningsuiting en vrijheid van geloof.

VAN GEVAARLIJK DENKER TOT NATIONAAL ICOON

Spinoza werd in kleine kring bewonderd, maar werd daarbuiten vooral gezien als een gevaarlijk denker. Lange tijd waren zijn werken verboden, ook in de tolerante Nederlandse Republiek. 'Spinozist' werd een scheldwoord om iemand van atheïsme te beschuldigen. Toch verspreidde het radicale gedachtegoed van Spinoza zich clandestien in Europa en had het grote invloed op latere denkers. Pas in de 19de eeuw ontstond in Nederland een bredere waardering voor Spinoza. Liberalen omarmden hem als een politiek voorloper, een 'blijde boodschapper der mondige mensheid'. Dankzij de liberale Spinozakenner Johannes van Vloten werd in 1880 – onder luid protest uit christelijke en joodse hoek – in Den Haag het eerste standbeeld van Spinoza opgericht. In de 20ste eeuw volgden nog verschillende andere beelden. Spinoza groeide uit tot een nationaal icoon en verscheen op postzegels en bankbiljetten.

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

LOUIS COUPERUS

Louis Couperus (1863–1923) behoort tot de grootste schrijvers uit de Nederlandse literatuur. Op 24-jarige leeftijd schreef hij zijn eerste roman: *Eline Vere*. Een Haagse roman, die meteen zijn grote doorbraak betekende. In hoog tempo volgden vele Haagse en Indische romans, psychologische en historische romans, cultuursprookjes, reisverslagen en columns. Couperus was tijdens zijn leven een gevierd schrijver en een nationaal bekende figuur. Tegelijk verkochten veel van zijn boeken slecht en moest hij meer dan eens bij zijn uitgever om geld bedelen. In 1923 organiseerden vrienden en bewonderaars ter ere van Couperus' 60ste verjaardag een huldiging. De schrijver kreeg een kleine villa in het Gelderse dorp De Steeg aangeboden. Daar overleed hij een maand later.

VERERING

Couperus dacht zelf dat hij na zijn dood snel vergeten zou zijn. Niets is minder waar – in zijn geboortestad Den Haag werden twee beelden, een gedenksteen en een museum voor hem opgericht. Ook van zijn beroemdste personage, *Eline Vere*, staan in Den Haag twee standbeelden. Een kleine maar enthousiaste groep bewonderaars komt sinds 1993 samen in het Louis Couperus Genootschap.

UPS EN DOWNS

De waardering voor zijn werk heeft in de 20ste eeuw ups en downs gekend. Recentelijk lijkt er weer sprake van een heropleving, mede dankzij het Couperusjubileum in 2013, ter ere van zijn 150ste geboortjaar. Publicist Bas Heijne wierp zich onlangs op als ambassadeur en liet in een documentaire en een essay zien dat het werk nog altijd actueel is. Daarnaast krijgen de boeken van Couperus de laatste jaren een nieuw leven in toneelbewerkingen. Terug van nooit weggeweest.

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

KONINGIN WILHELMINA MOEDER DES VADERLANDS

De herinnering aan koningin Wilhelmina (1880–1962) kent vele kanten. Bij haar inhuldiging op 18-jarige leeftijd werd zij toegejuicht als de ‘oogappel van de natie’ en in Amerika stond zij bekend als Queen Pretty Face. Tijdens de Eerste Wereldoorlog ging zij het hele land door om de Nederlandse troepen te inspecteren en verwierf zo de reputatie van soldatenkoningin. Maar zij wordt toch het meest herinnerd om de rol die zij tijdens de Tweede Wereldoorlog speelde.

TWEDE WERELDOORLOG

Door de inval van de Duitsers in mei 1940 was Wilhelmina gedwongen met haar familie uit te wijken naar Engeland. Voor de Nederlandse bevolking kwam haar vertrek als een grote schok. Sommigen beschouwden het als een vlucht. Maar na enkele weken sloeg de stemming om. Vanuit Londen begon Wilhelmina met haar strijd bare toespraken voor Radio Oranje. Met keurige stem noemde zij Duitsers ‘moffen’ en ‘schurken’. Haar populariteit onder de Nederlandse bevolking was groot. Voor velen werd zij werkelijk, zoals ze zelf hoopte, ‘de stem en het symbool van Nederland’.

KRIJGSHAFTIG IN EEN VORMELOZE JAS

Na de oorlog werden op verschillende plaatsen standbeelden opgericht voor Wilhelmina. Bijna zonder uitzondering verbeelden zij Wilhelmina als de onverzettelijke vorstin in oorlogstijd. Krijgshaftig in een vormeloze jas, zoals een historicus het uitdrukte. Dat beeld heeft zich stevig in het collectief geheugen genesteld. Speelfilms, tv-series en vooral de musical Soldaat van Oranje (meer dan 1,7 miljoen bezoekers) zorgen dat dit beeld aan jongere generaties wordt doorgegeven.

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

MILITAIRE HELDEN MAJOOR THOMSON & 'GRENADIERS EN JAGERS'

In het verleden opgerichte standbeelden bieden geen garantie voor de toekomst. Dat geldt misschien wel in het bijzonder voor militaire helden, die vaak in de vergetelheid zijn geraakt. Sommigen komen opnieuw in de aandacht en worden vervolgens het onderwerp van een herinneringsgolf.

MAJOOR LODEWIJK THOMSON

Lodewijk Thomson (1869–1914) was een gerespecteerd politicus en een gedecoreerd militair. Hij was een groot voorstander van de democratisering van het leger. In 1914 maakte Thomson onderdeel uit van de eerste vredesmissie in de Nederlandse geschiedenis. Albanië – in die tijd een klein, sinds kort onafhankelijk vorstendommetje – vroeg om hulp bij de oprichting van een eigen politiemacht. Zeventien Nederlandse militairen werden uitgezonden. Thomson was onderbevelhebber, maar door zijn ruime ervaring en doortastende karakter had hij in de praktijk de touwtjes in handen. Verzet van verschillende etnische en religieuze bevolkingsgroepen zorgde ervoor dat de vredesmissie al snel een vechtmis­sie werd. Op 15 juni 1914 sneuvelde majoor Thomson in de hoofdstad Durazzo (Dürres).

HELD VAN DURAZZO

De dood van Thomson schokte Nederland, de kranten stonden er vol van. Den Haag en Amsterdam ruzieden over de vraag waar de 'held van Durazzo' begraven zou worden. Het werd Groningen, de laatste plek waar Thomson gelegerd was geweest en waar zijn vrouw en dochter woonden. De uitvaart werd massaal bezocht en op film vastgelegd. Koningin Wilhelmina sprak het garnizoen toe. In de jaren daarna werden monumenten voor Thomson opgericht in Den Haag, Groningen en ook in Dürres.

OPLEVING

Door twee wereldoorlogen is Thomson in de vergetelheid geraakt, al is de laatste jaren sprake van hernieuwde aandacht. Er zijn boeken, artikelen en websites over hem verschenen en er werd een stichting opgericht, de Thomson Foundation. Dankzij deze stichting werd een bronzen replica van het Groninger borstbeeld van Thomson geplaatst in Dürres, waar het oude beeld tijdens het communistische bewind was vernietigd. En in 2014, een eeuw na Thomsons dood, werd in het complex van de Eerste Kamer eveneens een borstbeeld onthuld van de majoor, de eerste Nederlandse militair die sneuvelde voor de internationale rechtsorde.

DE GRENADIERS EN JAGERS

Op 10 mei 1940 werd Nederland binnengevallen door Duitse troepen. Onderdeel van het Duitse aanvalsplan was een verrassingsaanval op Den Haag vanuit de lucht. Luchtlandingstroepen moesten de vliegvelden rond de stad veroveren. Vervolgens zouden zij doorstoten naar de residentie om koningin Wilhelmina en de regering gevangen te nemen. Zo zou Nederland binnen één dag tot overgave gedwongen kunnen worden. Het liep anders. De Nederlandse troepen, waaronder regimenten Grenadiers en Jagers, boden felle weerstand. Hoewel zij in de minderheid waren en slecht bewapend wisten zij de vliegvelden Ypenburg en Ockenburg terug te veroveren op de Duitsers. Bij de gevechten kwamen meer dan 500 Nederlandse militairen om het leven, onder wie 208 Grenadiers en Jagers. Na de oorlog kregen veel Grenadiers en Jagers voor hun moedige optreden tijdens de Slag om de Residentie hoge militaire onderscheidingen. In 1951 werd aan de Hofweg in Den Haag een monument onthuld ter nagedachtenis aan alle leden van dit regiment die sinds de meidagen van 1940 zijn gesneuveld. In 1964 werd dit monument verplaatst naar de Johan de Wittlaan en in 2010 kreeg het zijn huidige bestemming aan het Böttgerwater op Ypenburg. Sindsdien vindt er een jaarlijkse herdenking plaats.

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

WILLEM DREES EEN SOBERE HELD

Willem Drees (1886–1988) was een overtuigd sociaaldemocraat en een van de meest populaire premiers uit de Nederlandse geschiedenis. Als minister van Sociale Zaken voerde hij in 1947 de Noodwet Ouderdomsvoorziening in, de voorloper van de AOW. Ouderen die zelf niet in hun onderhoud konden voorzien, kregen voor het eerst een uitkering. Die was weliswaar sober, maar voor velen was het een geschenk uit de hemel. Drees werd dankzij zijn Noodwet ongekend populair. In de volksmond werd hij liefkozend 'Vader der Ouden van Dagen' genoemd, of simpelweg 'Vader Drees'. Nog tot in de jaren '80 kreeg hij brieven en geschenken toegestuurd van ouderen die hem wilden bedanken voor het pensioen dat zij kregen.

SOBERHEID

Drees was ook geliefd om zijn sobere en zuinige karakter. Als premier zag hij het als een van zijn belangrijkste taken om de overheidsuitgaven in toom te houden. Iedere gulden die door de overheid werd uitgegeven, was immers door de belastingbetaler opgebracht – ook door de minder vermogenden. 'Niet alles kan, en zeker niet alles tegelijk', zei hij eens. Soberheid kenmerkte ook het persoonlijk leven van de premier. Drees woonde met zijn gezin in een eenvoudig rijtjeshuis aan de Beeklaan in Den Haag. Hij ging bij voorkeur te voet of met de tram naar zijn werk, dronk niet en rookte alleen bij uitzondering een sigaret. Hardwerkend, degelijk en zuinig. Niet de eigenschappen van de klassieke held, maar ze maakten Drees tijdens de Wederopbouwjaren tot een van de meest geliefde politici, ook buiten zijn eigen sociaaldemocratische achterban.

DREES IN BEELD

Drees' populariteit als premier zorgde ervoor dat zijn beeltenis een grote verspreiding kende in de jaren '50. Sommige van zijn sociaaldemocratische bewonderaars hadden thuis een foto of prent van 'Vadertje Drees' aan de muur hangen. De PvdA maakte dankbaar gebruik van het degelijke imago van haar voorman en plaatste zijn portret prominent op de verkiezingsaffiches. Drees zelf had niet veel op met persoonsverheerlijking, maar werkte gewillig mee aan de beeldvorming over zijn persoon, o.a. door mee te werken aan fotoreportages. Na zijn politieke loopbaan werd Drees nog verschillende keren vereeuwigd. In de Tweede Kamer kreeg hij een bronzen buste en een geschilderd portret. En als eerste nog levende persoon (naast de Oranjes) verscheen hij op een postzegel. In 1988, het jaar van zijn overlijden, werd in Den Haag het door Eric Claus ontworpen Drees-monument onthuld.

DE MYTHE VAN HET MARIAKAAKJE

De bekendste anekdote over Drees' zuinigheid is die van het Maria-kaakje. Volgens het verhaal ontving premier Drees kort na de oorlog bij hem thuis een hoge Amerikaanse diplomaat om over Marshallhulp aan Nederland te onderhandelen. De diplomaat kreeg er een kopje thee en een Mariakaakje voorgeschoteld. Deze sobere versnapering zou ertoe geleid hebben dat Nederland een extra hoog hulpbedrag kreeg toegekend, want – zo concludeerde de diplomaat – in een land waar de premier zo sober leeft, is het Amerikaanse hulpgeld goed besteed. Dit mooie verhaal is decennialang rond verteld. Drees-biografen ontdekten recent dat het grotendeels onjuist is. Drees ontving in 1949 inderdaad een hoge Amerikaanse gezant, W. Averell Harriman. Maar Nederland ontving toen al een jaar Marshallhulp. Of Harriman een karig kaakje kreeg aangeboden zal altijd wel een raadsel blijven.

WILLEM DREES EEN SOBERE HELD

HELD OP SOKKEL

ACHTERGROND
INFORMATIE

AAD MANSVELD CLUBLEGENDE VAN ADO DEN HAAG

Aad Mansveld (1944-1991) groeide op in de Haagse volksbuurt het Laakkwartier en was vanaf zijn achtste lid van ADO. In 1964 debuteerde hij op 20-jarige leeftijd in het eerste elftal. Mansveld ontwikkelde zich tot een bikkelharte, technisch begaafde voorstopper. Typerend voor zijn spel waren zijn aanvalsdrang, zijn precieze passes over grote afstanden en zijn vrije trappen. Voor een verdediger scoorde hij opmerkelijk veel doelpunten: 69 in 559 Eredivisiewedstrijden voor ADO en FC Den Haag. Bij ADO en (na de fusie met Holland Sport) FC Den Haag maakte Mansveld in de jaren '60 en '70 onderdeel uit van uitstekende teams met medespelers als Dick Advocaat, Lex Schoenmaker en Martin Jol. Maar liefst vijf keer werd de finale van de KNVB-beker bereikt, die twee keer werd gewonnen.

HAAGSE BLUF

Mansveld was een 'jongen van de club' en speelde bijna zijn hele voetballoopbaan voor Den Haag. Zijn trouw aan de club maakte hem mateloos populair onder supporters. Geliefd was hij ook vanwege zijn over-mijn-lijk-mentaliteit. Meedogenloos, hardwerkend en altijd voorop in de strijd: de belichaming van het begrip 'Haagse bluf'.

HERINNERING

Mansveld overleed in 1991 op 47-jarige leeftijd aan de gevolgen van longkanker. ADO-fans koesteren nog altijd de herinnering aan hun held. Net als in het oude Zuiderparkstadion is in het nieuwe Kyocera-stadion een tribune naar hem genoemd. Bij de opening van dat stadion in 2007 werd op het aangrenzende 'Heldenplein' een bronzen standbeeld van 'Aadsjuh' onthuld.

HELDEN VAN NU JOHAN RUDOLPH THORBECKE & NELSON MANDELA

Zoals ideeën over heldendom steeds veranderen, zo verandert ook de vorm waarin 'de held' door kunstenaars wordt verbeeld. Opvallend is dat veel kunstenaars er tegenwoordig voor kiezen om de beelden op een lage sokkel te zetten, of zelfs direct op de grond. De held hoeft geen verheven persoon meer te zijn, maar juist benaderbaar en menselijk: een held zonder sokkel.

HERKENBAARHEID

Kunstenaars hebben zelden volledig de vrije hand bij het maken van een beeld. Herkenbaarheid is vaak een eis – zowel bij het grote publiek als bij de opdrachtgever, vaak de gemeente Den Haag. Pogingen om van deze traditionele opvatting af te wijken werden in het verleden soms hard afgestraft. Berucht zijn de abstracte ontwerpen die in de jaren '70 werden gemaakt voor het op te richten Wilhelmina monument in Den Haag, waaronder het 'keienlint' van Petri en Van Dillen. De plannen riepen hevige weerstand op bij de Haagse bevolking en haalden het niet.

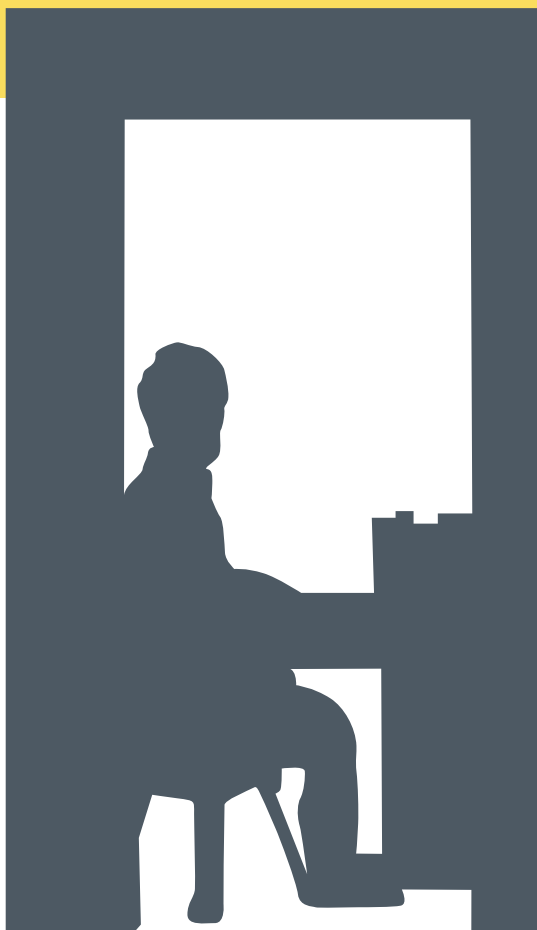
NIEUWE BEELDEN

Toch laat de vraag naar herkenbare beelden nog altijd veel ruimte over voor de vormkeuze: van zuiver figuratief tot meer conceptueel. Het recente Mandela-monument van Arie Schippers behoort tot die eerste categorie. Meer conceptueel van aard zijn de ontwerpen die Thom Puckey, Hans van Houwelingen en Emo Verkerk maakten voor een in Den Haag op te richten Thorbecke-monument. In meer of mindere mate verbeelden hun ontwerpen de rol van Thorbecke in de Nederlandse geschiedenis en zijn betekenis voor onze tijd.

3X THORBECKE

In 2007 ontstond binnen de Haagse gemeenteraad het idee om een monument op te richten voor Johan Rudolph Thorbecke (1798 – 1872), de architect van de grondwet van 1848 en daarmee grondlegger van onze parlementaire democratie. Een adviescommissie van historici, kunsthistorici en politici vroeg een aantal gerenommeerde kunstenaars om een schetsontwerp te maken. In 2010 viel de keuze op het ontwerp van Thom Puckey, dat nadrukkelijk heden en verleden met elkaar in verband brengt. Puckey's werk is vaak geïnspireerd op neo-classicistische beelden uit de 19de eeuw. In het ontwerp kijkt Thorbecke vanuit zijn 19de-eeuwse studeerkamer om naar onze tijd. Het monument zal waarschijnlijk in 2016 worden geplaatst. De locatie is nog onbekend.

Hans van Houwelingen staat bekend om zijn kritische houding tegenover hedendaagse monumenten. In zijn ogen zijn dit vaak uitingen van citybranding of bedoeld om te vergeten in plaats van te herinneren. Zijn stelling is dat we niet altijd nieuwe monumenten nodig hebben, maar dat we in een andere context naar bestaande beelden kunnen kijken. Zo deed hij in 2007 het opzienbarende voorstel om twee 19de-eeuwse beelden om te wisselen: het Amsterdamse Thorbecke-beeld voor het Haagse Spinoza-beeld. In een ander voorstel combineerde hij 'fragmenten' uit verschillende 19de-eeuwse monumenten – van Thorbecke en Willem van Oranje – om zo een nieuw Thorbecke-beeld voor Den Haag te creëren.

Het Thorbecke-beeld van Emo Verkerk is speels, associatief en zelfs een beetje grappig. De koppen van Thorbecke en zijn 'tegenspeler' koning Willem II vormen de bellen van een wekker. Voor de kast van de wekker gebruikte Verkerk een lavet, een persoonlijke herinnering aan de Wederopbouwjaren toen dit soort gootstenen veel voorkwamen. Het beeld staat bol van dit soort persoonlijke en historische verwijzingen: naar het 'stokske' van Oldenbarnevelt, de Duitse romantiek en de opkomst van de natiestaat. Thorbecke staat niet op zichzelf, maar maakt hier onderdeel uit van een gelaagde geschiedenis.

HET MAKEN VAN MANDELA

In 2010 kreeg Arie Schippers de opdracht om een monument voor Nelson Mandela (1918–2013) te maken. Het moest een gelijkend beeld worden dat Mandela ten voeten uit weergaf. Schippers vond die opdracht nogal ouderwets en rigide, maar ook eervol. Als figuratief en klassiek georiënteerde beeldhouwer kon hij er goed mee uit de voeten. Mandela kon door zijn zwakke gezondheid niet poseren voor het beeld. Schippers verzamelde daarom honderden foto's en televisiebeelden om Mandela's gezicht en manier van lopen te kunnen bestuderen. Hij schilderde en tekende voorstudies en maakte verkleinde modellen van Mandela ten voeten uit en van zijn hoofd. Op den duur kende hij het gezicht van Mandela beter dan dat van zijn vrouw of kind, zo verklaarde hij eens. 'Ik heb hem in mijn hoofd.' Schippers gaf Mandela geen typische standbeeldpose, maar beeldde hem lopend uit. Trots, krachtig en onverstoort op weg naar zijn idealen. Met zijn 3,5 meter hoogte torent hij boven de beschouwer uit. Tegelijkertijd loopt hij op straat en staat dus letterlijk tussen de mensen. Zo is Schippers' Mandela zowel verheven als direct benaderbaar. Het 'lopen' is ook een verwijzing naar het moment dat Mandela op 11 februari 1990 na 27 jaar krijgsgevangenschap zijn vrijheid tegemoet liep. Long Walk to Freedom, de titel van Mandela's autobiografie werd ook de titel van het monument. Op 25 september 2012 werd het onthuld door onder anderen aartsbisschop Desmond Tutu.

HELD OP SOKKEL

KARAKTERKAART

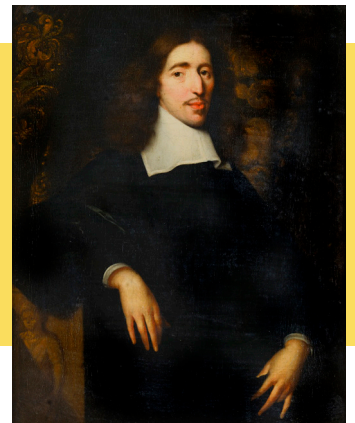
KARAKTERKAART JOHAN DE WITT

De namen van Johan en Cornelis de Witt zijn bij veel mensen bekend. Johan de Witt was in de 17de eeuw raadpensionaris (een soort minister-president) van Nederland. Dat deed hij goed. Hij wist lange tijd te voorkomen dat ons land in oorlog raakte met andere landen. Hij deed dat door afspraken te maken en te bemiddelen. Daardoor groeide de handel en werd ons land heel rijk. In 1672 bleek dat Engeland en Frankrijk zich niet hielden aan de gemaakte afspraken en dat ze tegen Johan de Witt samenspannen. De oorlog die toen uitbrak, betekende de ondergang van de broers De Witt. In 1672 werden ze op gruwelijke wijze vermoord.

EVEN VOORSTELLEN

Johan de Witt heeft een verantwoordelijke functie. Hij moet leiding geven aan ons land en regelmatig belangrijke beslissingen nemen. Johan de Witt is een harde werker die zijn taken serieus neemt. Hij heeft verantwoordelijkheidsgevoel, is maatschappelijk betrokken, ijverig en neemt de leiding in tijd van oorlog. De volkswoede bereikte in augustus 1672 in Den Haag een dramatische climax. De gebroeders De Witt werden door een volksmenigte op brute wijze vermoord.

**Als je denkt 'praten helpt toch niet',
doe het dan toch!
Johan de Witt deed het ook en
heeft daarmee lange tijd de vrede
in ons land kunnen bewaren.**

HET VERHAAL

De broers Johan en Cornelis de Witt zijn in 1672 vermoord, dus al meer dan driehonderd jaar geleden. Hun vreselijke dood, uitgevoerd door een woedende menigte in Den Haag, heeft heel veel indruk gemaakt. Nog steeds wordt deze gebeurtenis in de geschiedenisboeken beschreven. Hier kun je lezen over het leven van Johan. Hij is op het moment van zijn dood de belangrijkste staatsman van Holland.

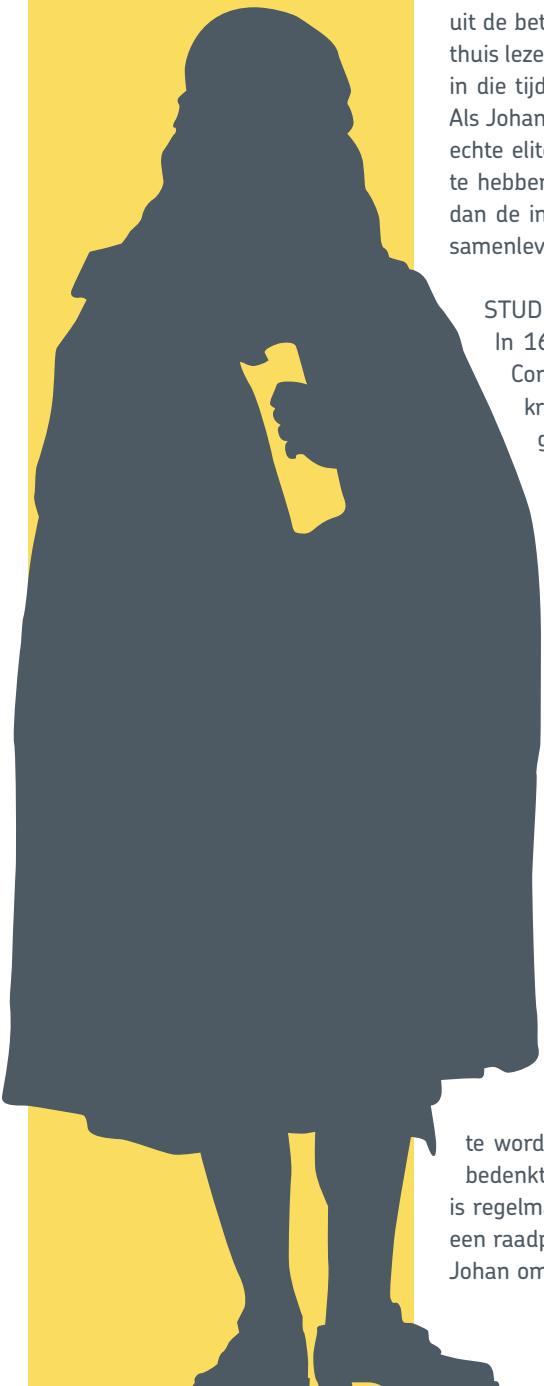
FAMILIE

Johan de Witt wordt in 1625 geboren in Dordrecht in een rijke familie. Vader Jacob erft als hij vijftig jaar oud is de houthandel van zijn vader. De heren uit de familie De Witt zijn niet alleen handelaar, maar ook regent. Regenten zijn kooplieden die bestuursfuncties vervullen. Grootvader Cornelis is lid van de regering van Holland en burgemeester van Dordrecht. Ook zijn zoon Jacob wordt lid van het stadsbestuur en bovendien dijkgraaf (hoofd waterbeheer) en belastingambtenaar. Het regeren zit dus bij de familie De Witt in de familie. Johan's moeder Anna van den Corput komt uit een rijke familie uit Breda. Anna is intelligent en praktisch ingesteld, maar heeft een slechte gezondheid. Daardoor moet ze vaak in bed blijven. Gelukkig is er personeel in huis dat voor de kinderen kan zorgen.

**Durf
verantwoordelijkheid
te nemen!**

**Dat deed Johan de Witt
ook toen hij gevraagd werd
om plaats te nemen in de
Nederlandse regering.**

BROERS EN ZUSSEN

Johan heeft een broer, Cornelis, die twee jaar ouder is dan hij. Ook heeft hij nog twee oudere zussen: Johanna en Maria. De broers spelen veel met elkaar en met kinderen uit de buurt. Hun vriendjes zijn jongens uit andere regentenfamilies, maar ook kinderen van minder rijke ouders, zoals timmerlieden en huisschilders.

BEZOEK

In huize De Witt komen vaak belangrijke mensen op bezoek. Zoals Gerard Vossius, een professor van de Amsterdamse universiteit. En Jacob Cats, hoofd van het stadsbestuur van Dordrecht, en vooral bekend als schrijver van boeken. Johan heeft dus al vroeg in zijn jeugd met vooraanstaande mensen te maken.

GELOOF

Het geloof in God is heel belangrijk bij de opvoeding van de kinderen De Witt. Voor het eten staan de kinderen te luisteren hoe vader voorleest uit de Bijbel. Na het eten danken ze God voor zijn goede gaven. Iedere zondag gaat de hele familie twee keer naar de Gereformeerde Kerk.

SCHOOL

Als Johan zes jaar oud is, krijgt hij voor het eerst les van een huisonderwijzer. Jongens uit de betere kringen gaan niet naar een dorpsschool, maar krijgen thuis les. Johan leert thuis lezen, schrijven en rekenen. Nu vinden we het gewoon om naar school te gaan, maar in die tijd konden de meeste ouders geen onderwijs betalen, laat staan privéonderwijs. Als Johan een jaar of tien is, sturen zijn ouders hem naar de Latijnse school. Dat is een echte eliteschool, alleen bestemd voor jongens van rijke ouders. Na een paar jaar Latijn te hebben gehad, mogen de leerlingen op de school alleen nog Latijn spreken. Latijn is dan de internationale taal voor geleerden, predikanten, medici en de bovenlaag van de samenleving.

STUDIE

In 1641 gaan beide broers rechten studeren in Leiden. Johan is dan zestien jaar, Cornelis is achttien. De universiteit, ook alleen bestemd voor jongens uit de betere kringen, bereidt ze voor op het leven als regent. Ook hier wordt alleen Latijn gesproken. Johan is een goede student. Hij heeft een goed verstand, een sterk geheugen, veel zelfbeheersing en doorzettingsvermogen. Alleen eigenschappen die belangrijk zijn voor een goede carrière.

HOBBY'S

De broers doen ook aan sport. Ze spelen tennis en ze leren omgaan met een degen. Een echte heer hoort altijd een degen bij zich te dragen als hij zich buiten vertoont. Het is ook een nuttig wapen voor als je op straat wordt aangevallen. Johan leert ook vioolspelen en dansen. Vaardigheden die goed van pas komen als je in de goede kringen van de samenleving leeft.

GRAND TOUR

Na hun studie maken de broers een Grand Tour (Grote Reis) van enkele jaren. Dat is een lange vakantie in het buitenland die onder meer bedoeld is om meer te leren over andere landen en om de taalkennis te vergroten. In de Franse stad Angers blijven de broers twee maanden. Ze nemen dansles en halen nog een diploma als advocaat. Als ze terug zijn, in 1647, vestigt Johan zich in Den Haag en gaat Cornelis naast zijn ouders in Dordrecht wonen.

AAN HET WERK

Johan krijgt al snel een baan bij de regering. Hij is een goede bestuurder. Als hij nog maar achtentwintig jaar is, wordt hem gevraagd om raadpensionaris te worden. Dat is de hoogste ambtelijk baan in de regering. Johan vraagt tien dagen bedenktijd. Het is namelijk een mooie eervolle baan, maar ook een gevaarlijke. Holland is regelmatig in conflict met andere landen en in tijden van oorlog kan het gebeuren dat een raadpensionaris hard gestraft wordt als het niet goed gaat met het land. Toch besluit Johan om raadpensionaris te worden.

RAADPENSIONARIS

Het leven als raadpensionaris bestaat vooral uit vergaderen op het Binnenhof in Den Haag. Johan is eigenlijk zowel hoofd van de staat als minister van Buitenlandse Zaken. Er zijn minstens drie belangrijke vergaderingen per dag. In de pauzes schrijft Johan brieven en bereidt hij de volgende vergadering voor. Vaak werkt hij door tot laat in de avond.

HUWELIJK

Johan is nog steeds vrijgezel. Hij huurt een gedeelte van een stadskasteel, het Huis van Assendelft aan het Haagse Westeinde. Dan gaat Johan op zoek naar een vrouw. Met een nichtje van de Prins van Oranje gaat hij geregeld naar de Haagse kermis. Maar Johans vader wil niet dat hij met haar trouwt. Hij vindt het niet gepast dat zijn zoon boven zijn stand gaat trouwen. In regentenkringen is het gebruikelijk dat je een bruid zoekt in je eigen milieu. Dus geen bloemenmeisje (te laag), maar ook geen prinses (te hoog). Vader De Witt vraagt Johan zijn vrouw te zoeken in de regentenkringen van Amsterdam en dat doet hij. In Amsterdam ontmoet hij Wendela Bicker, de dochter van een oud-burgemeester. Net als de De Witten zijn de Bickers rijk. Ze wonen in een prachtig herenhuis aan de Keizersgracht. Hier wordt niet lang na hun eerste ontmoeting het huwelijk van Johan en Wendela gevierd. Buiten, langs de gracht, staat dan een grote menigte te wachten op het strooien van bruidssuiker. Ook wordt er geld voor de armen gestrooid. Door het huwelijk wordt een familieband gesmeed tussen de De Witten uit Dordrecht en de Bickers uit Amsterdam.

LEVEN OP STAND

In Den Haag weet Wendela de vrijgezellenwoning van haar man om te toveren tot een gezellig huis. Er is een hele stoet personeel: knechten, koetsiers, meiden en klerken. Het mannelijk personeel draagt een livrei in de kleuren van het familiewapen van De Witt: groen, afgezet met zilveren biezen. Het familiewapen is aangebracht op de zilveren zoutvaatjes en op het ruitje waarmee de familie De Witt de stad doorkruist. Zij leven dus op stand.

KINDEREN

Het echtpaar krijgt meerdere kinderen. De eerste is Anna, daarna volgt Agneta. Het volgende dochtertje sterft in de wieg. Ook de volgende dochter Elisabeth overlijdt jong. Dat komt in die tijd veel voor: een op de vier baby's sterft in de wieg en een op de drie pasgeborenen sterft in het eerste levensjaar. In 1662 wordt eindelijk een zoon geboren: Johan. Hij is vernoemd naar zijn opa van moeders kant. Later krijgt hij er een broertje bij: Jacob, genoemd naar zijn opa Jacob de Witt.

GOEDE RELATIES

Johan de Witt was een sociaal mens en onderhield veel contacten met familieleden, werkrelaties en vrienden. Het onderhouden van goede relaties was ook van groot belang bij het besturen van het land. Johan was daar erg goed in. Hij wist mensen met verschillende meningen bij elkaar te brengen en de rust te bewaren. Het lukte hem zo om Nederland lange tijd uit de Europese oorlogen te houden.

HELD

Johan wordt helemaal opgeslokt door zijn werk voor de regering. Ook zijn broer Cornelis wordt hierbij betrokken. Ondanks de afspraken die Nederland met Engeland gemaakt had, raken de twee landen in oorlog. Namens de regering kreeg Johan tijdelijk de leiding over de vloot. Onder zijn leiding vaart een grote oorlogsvloot naar Engeland om de Engelsen eens flink aan te pakken. Hij weet de Engelse vloot grote schade toe te brengen en wordt in Holland als een grote held binnengehaald. Johan is dan op het hoogtepunt van zijn roem.

ZIEKTE

Maar daarna zit het Johan de Witt tegen. In 1668 krijgt zijn gezin zware tegenslagen te verduren. Een van de dochters van Johan en Wendela, Elisabeth, krijgt zware koorts en overlijdt binnen een paar dagen. Moeder Wendela is ziek van verdriet en gaat logeren bij haar lievelingszus in Soest. Daar krijgt zij zelf ook koorts. Ze keert terug naar Den Haag, maar de koorts wordt steeds erger. Midden in de nacht sterft ze. Wendela is dan tweeëndertig jaar oud. Voor Johan is het verlies van zijn vrouw een zware klap.

NOODLOT

Ook in zijn werk als hoofd van de regering krijgt hij het moeilijk. Veel mensen verwijten hem dat hij de Prins van Oranje dwarsboomt. Al vele jaren bestaat er een machtsstrijd tussen de prins en de regenten. Als Nederland in 1672 plotseling wordt aangevallen door Engeland, Frankrijk en delen van Duitsland, slaat de paniek toe. Tegenstanders vinden dat Johan en Cornelis het land in de oorlog hebben gestort. Op een nacht proberen enkele jongens zelfs om Johan te vermoorden als hij van zijn werkkamer op het Binnenhof naar zijn huis loopt. Ze slaan hem neer en steken hem een paar keer met een degen. De verwondingen vallen gelukkig mee en hij overleeft de aanval. Cornelis wordt ervan beschuldigd dat hij heeft meegedaan aan een samenzwering tegen de Prins van Oranje. Ze sluiten hem op in de Gevangenpoort. In de hoop hem tot een bekentenis te brengen, wordt hij ook gemarteld. Cornelis houdt vol dat hij onschuldig is. De rechters geloven hem niet en geven hem straf: Cornelis moet Holland voor altijd verlaten.

*De Raadspensinarius J. de Witt
aangevallen en swaar gewond.*

ONRUST

Na het voorlezen van het vonnis breekt in Den Haag grote onrust uit. Veel mensen vinden dat Cornelis veel zwaarder gestraft moet worden. Als Johan zijn broer in de Gevangenpoort gaat ophalen, breekt er een soort volksofstand uit. Aanhangers van de Prins van Oranje sleuren de broer uit de poort. Geweerschoten maken een eind aan het leven van Johan en zijn broer. Hun verminkte lichamen worden vlak bij de poort aan een paal gehangen, op de plaats waar misdadigers worden terechtgesteld. Het vreselijke einde van de gebroeders De Witt houdt mensen nog steeds bezig. Tegenwoordig denkt men veel positiever over Johan de Witt dan in 1672. Algemeen wordt hij gezien als een groot staatsman die een beter lot verdiend had.

ACTIVITEITEN

TWEEGESPREK OP TIJD

Tijdens deze activiteit wisselen twee leerlingen informatie uit naar aanleiding van het verhaal. Tweegesprek op tijd zorgt ervoor dat leerlingen om de beurt praten en naar elkaar luisteren. Het stimuleert zowel relationele als persoonlijke eigenschappen.

VRAAG

In Den Haag is Johan de Witt nog op drie plekken duidelijk terug te vinden:

- Het standbeeld van Johan de Witt op de Plaats
- Het laatste woonhuis van Johan de Witt op de Kneuterdijk 6
- De Gevangenpoort

WAT WEET JE VAN DEZE PLEKKEN? BEN JE ER MISSCHIEN WEL EENS GEWEEST?

STAPPEN

1. De leerkracht stelt de vraag.
2. De leerlingen vormen tweetallen. Leerling A begint met vertellen. Leerling B luistert.
3. En nu andersom: leerling B vertelt en leerling A luistert.

TWEEVERGELIJK

Deze activiteit daagt leerlingen uit samen zoveel mogelijk antwoorden te bedenken. Zij werken eerst in tweetallen en vervolgens in viertallen om de antwoorden met elkaar te vergelijken.

VRAAG

Johan de Witt moest in zijn functie als staatman veel beslissingen nemen. Wie besluiten neemt, moet een goed rechtsgevoel hebben. Een goed rechtsgevoel wil zeggen dat je objectief bent, je niet discrimineert en je je niet laat beïnvloeden door vooroordelen.

WELKE VOOROORDELEN KEN JIJ?

STAPPEN

1. De leerkracht stelt de vraag.
2. De leerlingen krijgen de tijd hier even over na te denken.
3. In tweetallen maken de leerlingen een lijst van vooroordelen die ze kennen. Zij doen dit door om de beurt een vooroordeel te noemen. Pas als beide het eens zijn met het genoemde vooroordeel wordt het opgeschreven.
4. Na ongeveer 5 minuten vormen twee tweetallen een viertal.
In dit viertal vergelijken zij de lijsten met elkaar en vullen deze aan met de antwoorden van de ander.
5. Tijd over? Leerlingen bedenken in het viertal nog andere vooroordelen.

CONSENSUS ZOEKEN

Tijdens deze activiteit leren de leerlingen in teams van vier leerlingen een besluit te nemen op basis van overeenstemming. Besluiten worden alleen genomen als iedereen het er mee eens is. De teamleden zoeken naar oplossingen waarin iedereen zich kan vinden.

VRAAG

Om de oorlog met de Engelsen te kunnen winnen, moest Johan de Witt leiding geven aan een grote oorlogsvloot.

WAT DOET IEMAND DIE LEIDING GEEFT VOLGENS JOU?

STAPPEN

1. De leerkracht stelt de vraag.
2. De leerlingen krijgen even tijd om hun eigen standpunt te bepalen en over argumenten na te denken.
3. De leerlingen vertellen elkaar in hun groepje om de beurt hun standpunt en de argumenten. De andere teamleden luisteren goed.
4. De leerlingen formuleren een gezamenlijk standpunt. Een besluit wordt alleen genomen als iedereen het ermee eens is.

HOEKEN

Deze werkvorm helpt de leerlingen hun eigen standpunt te bepalen, hiervoor uit te komen en te verwoorden. Bovendien leren de leerlingen te luisteren naar argumenten waarmee een andere leerling zijn keuze verantwoordt.

VRAAG

WELKE UITSPRAAK VIND JIJ HET BESTE BIJ JOHAN DE WITT PASSEN?

- Wijsheid komt met de jaren.
- Werken als een paard.
- Geld maakt niet gelukkig.
- De vredespijp roken.

STAPPEN

1. De leerkracht vraagt welke uitspraak de leerlingen het beste bij Johan de Witt vinden passen en leest vervolgens de uitspraken voor.
2. De leerlingen denken na over hun keuze en schrijven die op een velletje papier.
3. De leerkracht vertelt welke hoek van het lokaal correspondeert met welke uitspraak.
4. De leerlingen gaan naar de hoek die overeenkomt met hun keuze.
5. In de hoeken bespreken de leerlingen in tweetallen de redenen voor hun keuze.

DENKVRAGEN

Onderstaande denkvrAGEN kunnen op kaartjes worden gezet. Zorg dat elk team van vier een set heeft. Nummer 1 leest de eerste vraag voor. Geef even tijd om na te denken. Nummer 2 geeft het antwoord. Vervolgens vat nummer 3 het antwoord samen en geeft een compliment aan nummer 2. Nummer 4 voegt eventueel nog iets toe aan het antwoord van nummer 2. Bij de volgende vraag roteren de beurten. Nummer 2 leest de vraag voor, nummer 3 geeft antwoord, enz.

VRAGEN

1. Als Johan de Witt achtentwintig jaar oud is, wordt hij gevraagd voor een baan in de regering. Het is een gevaarlijke baan en Johan wil een paar dagen bedenktijd.
WELK ADVIES ZOU JIJ JOHAN DE WITT GEVEN?
Moet hij de baan accepteren of niet? Waarom geef jij hem dit advies?
2. Johan de Witt had veel verantwoordelijkheden. Hij zat in de regering, moest leiding geven in tijd van oorlog en hij had een gezin.
BEN JIJ OOK ERGENS VERANTWOORDELIJK VOOR?
Wat voor verantwoordelijkheden heb jij? Wat betekenen deze verantwoordelijkheden voor jou?
3. Wat zou Johan de Witt gedaan kunnen hebben om de oorlog met Engeland en Frankrijk te voorkomen?
4. Wat zou er gebeurd zijn als Johan de Witt niet was vermoord? Wat voor werk zou hij gedaan hebben?
Hoe zou zijn leven eruit hebben gezien?
5. De broers De Witt zijn in 1672 door woedende burgers vermoord. Tegenwoordig denkt men positiever over Johan de Witt dan in 1672.
VIND JIJ JOHAN DE WITT EEN GOEDE STAATSMAN?
Waarom wel en waarom niet?

SCHRIJFIDEËN

- Johan de Witt zat al op jonge leeftijd in de regering van Holland. In deze functie moet hij leiding geven en besluiten nemen.
HOE ZOU JIJ HET VINDEN OM IN DE NEDERLANDSE REGERING TE ZITTEN?
Hoe zou jij ons land willen regeren? Waarom op deze manier?
Denk hier even over na en schrijf een half kantje A4 waarin je deze vragen beantwoordt.
- Voor Johan de Witt zijn vrienden en familie erg belangrijk. Met familieleden maakt hij muziek en aan zijn vrienden schrijft hij brieven.
WAT BETEKENEN JOUW FAMILIE EN VRIENDEN VOOR JOU EN WAAROM?
Denk hier even over na en schrijf een half kantje A4 waarin je deze vragen beantwoordt.

IDEEËN VOOR VERDIEPING

Je kunt nog veel meer te weten komen over de onderwerpen uit de tekst. Op internet en in boeken kun je veel informatie vinden. Zo vind je op de website www.haagsetijden.nl meer informatie over de tijd waarin Johan de Witt leefde. In het Haags Historisch Museum en in Museum de Gevangenpoort kun je meer te weten komen over het leven van Johan en Cornelis de Witt.

MOGELIJKE ONDERWERPEN

- Johan de Witt leefde in de 17de eeuw. Deze periode tussen 1600 en 1700 wordt ook wel de Gouden Eeuw genoemd.

ZOEK UIT WAAROM WE DEZE PERIODE DE GOUDEN EEUW NOEMEN.

- In 1672 is Johan de Witt samen met zijn broer Cornelis vermoord. Dit jaar staat in de geschiedenis ook wel bekend als het Rampjaar.

ZOEK UIT WAAROM WE DIT JAAR HET RAMPJAAR NOEMEN.

- De broer van Johan de Witt, Cornelis, wordt in 1672 opgesloten in de Gevangenpoort. Deze gevangenis bestaat nog steeds en doet dienst als museum.

ZOEK UIT WAT DE GESCHIEDENIS VAN DE GEVANGENPOORT IS.

- In de tijd van Johan de Witt was Den Haag een stad van kunst en cultuur.

ZOEK UIT WELKE BEKENDE KUNSTENAARS IN DEN HAAG WOONDEN.

Met welke kunstwerken zijn deze kunstenaars beroemd geworden? Waar kun je hun werk nu bekijken?

KARAKTER, EIGENSCHAPPEN, KENMERKEN

Begrippen waarmee zo ongeveer hetzelfde mee wordt bedoeld. In spreektaal zou je kunnen zeggen “wat iemand kenmerkt”. Voor Johan de Witt zijn rechtsgevoel en leiding nemen bijvoorbeeld heel kenmerkend. Als staatsman geeft hij leiding aan ons land en neemt hij veel besluiten. Kenmerkend gedrag maakt zichtbaar waar iemand voor staat, welke keuzes iemand maakt. Dr. Spencer Kagan komt binnen 15 universeel gewaardeerde kenmerken tot een driedeling: persoonlijke, relationele en maatschappelijke kenmerken. Deze kenmerken hangen weer onderling samen. Deze indeling helpt zowel de leerling als leraar om greep te krijgen op zelfkennis en zelfsturing van gedrag. Sterke karakters kunnen gevormd worden door een combinatie van verschillende van die kenmerken. Meer informatie over dit onderwerp staat in het boek Kr8!

PERSOONLIJK

MOED

GOED INSCHATTEN

INTEGRITEIT

ZELFDISCIPLINE

DOORZETTEN

RELATIONEEL

VRIENDELIJK

BEHULPZAAM

EERLIJK

RESPECT

BEGRIP

MAATSCHAPPELIJK

**MAATSCHAPPELIJK
BETROKKEN**

RECHTSGEVOEL

LEIDING NEMEN

VERANTWOORDELIJK

LOYAAL

Tekst en opdrachten overgenomen van de gelijknamige uitgave door HCO en Bazalt (2007) met als bronnen:

- Luc Panhuysen, De Ware Vrijheid. De levens van Johan en Cornelis de Witt (Amsterdam/Antwerpen, 2006).
- Jan van der Hoeve, Robert van Lit en Jori Zijlmans. Van Hofpoort tot museum. Zeven eeuwen Gevangenpoort (Leiden, 2007).
- I. la Haye, M. van den Hemel en T. Lansu, Kr8! (Middelburg, 2005).

KARAKTERKAART NELSON MANDELA

“Vele jaren gelden, toen ik als jongetje in mijn dorp in Transkei opgroeide, luisterde ik naar de oude wijze mannen van de stam die verhalen vertelden over de goede oude tijd vóór de komst van de blanke man. Toen leefde ons volk in vrede onder het democratische gezag van hun koningen en amapakati en wij bewogen ons vrijelijk en met zelfvertrouwen zonder beletsel of hindernis door het hele land. Toen behoorde het land ons toe, in onze eigen naam, in ons eigen recht.”

Nelson Mandela, 22 oktober 1962

“Ik werd niet met een honger naar vrijheid geboren. Ik ben in vrijheid geboren, vrij op iedere mij bekende manier... Pas toen ik als jongeman ontdekte dat mijn vrijheid me al ontnomen was ging ik ernaar hongeren. Langzaam aan begon ik in te zien dat niet alleen ik niet vrij was, maar iedereen die eruit zag zoals ik. Op dat moment ging mijn honger naar vrijheid over naar honger naar vrijheid voor mijn volk, zodat zij hun leven waardig en met zelfrespect konden leven. Tijdens de lange, eenzame jaren veranderde de honger naar vrijheid voor mijn eigen volk in een honger naar vrijheid voor alle mensen, wit en zwart. Want ook daar was ik zeker van, de onderdrukker moest evengoed bevrijd worden als de onderdrukte.”

Nelson Mandela, 1994

**Net als je denkt “Ik kap ermee” toch doorgaan,
dat deed Nelson Mandela
en daar heeft hij geen spijt van!**

HET VERHAAL

Op 18 juli 1918 wordt Rolihlahla Mandela geboren in Transkei in Zuid-Afrika. Hij behoort tot de stam van de Xhosa's, een stam van zwarte mensen die plezierig met elkaar samenleeft. Rolihlahla groeit op bij zijn voogd, het stamhoofd Jongintaba. De jongen kijkt en luistert graag als Jongintaba de stambijeenkomsten leidt, en leert ervan. Iedereen die iets te zeggen heeft doet dat ook, luistert naar elkaar en praat niet door elkaar heen. Iedereen is gelijk en vrij om zijn mening te uiten. Op het einde van de bijeenkomst vat Jongintaba alles wat gezegd is samen en zorgt dat iedereen het met elkaar eens wordt. Nooit dwingt hij mensen met een andere mening. Een beslissing wordt samen, als één volk genomen.

**In jezelf blijven geloven,
ook al wordt het je heel
moeilijk gemaakt.**

**Nelson Mandela
gaf niet op.**

SCHOOLTijd

Op de eerste schooldag zegt zijn juf dat hij voortaan Nelson heet. Op de middelbare school voelt Nelson dat hij een wereld binnengaat waarvan hij de regels nog niet snapt. Voor het eerst krijgt hij echt te maken met blanke mensen. Het valt Nelson daar op dat het niets uitmaakt hoe goed een zwarte is opgeleid. Een blanke wordt altijd voorgetrokken en als beter beschouwd. Hij vindt dat het nergens op slaat dat de blanken altijd de baas spelen. Nelson vindt het rechtvaardiger als ieder gelijk behandeld wordt. Hij wordt zich bewust dat hij niet alleen lid van de Xhosa stam is maar ook Afrikaan. Nelson is blij en trots dat hij in 1938 op de enige zwarte universiteit van Zuid-Afrika wordt toegelaten.

JOHANNESBURG

In 1940 vertrekt Nelson naar Johannesburg. De reis is een spannende en gevaarlijke gebeurtenis omdat het voor zwarten in die tijd moeilijk is om te reizen. Op veel treinen en bussen staat 'verboden voor zwarten'. In de stad ziet en ervaart hij steeds vaker dat zwarte mensen gediscrimineerd worden, en dat wie daar tegen in opstand komt in elkaar wordt geslagen of in de gevangenis gegooid. Ze noemen dat apartheid. De zwarte Afrikanen krijgen zo weinig kans op een beter leven. Nelson wil graag rechten studeren om advocaat te worden. Dankzij zijn vriend Walter Sisulu krijgt hij een baan bij een blanke advocaat. In 1943 begint hij aan zijn studie. Zwarte studenten mogen, alleen omdat ze zwart zijn, aan veel activiteiten niet meedoen.

STRIJD VOOR VRIJHEID

Ieder mens zou dezelfde rechten moeten hebben, vindt Nelson Mandela. Als advocaat wil hij daarvoor vechten. Veel mensen roepen zijn hulp in en Nelson Mandela helpt hen met succes. Door hem gaan mensen beseffen dat ieder mens het recht heeft voor zichzelf op te komen. Toch komen er steeds meer wetten en regels die het vooral de zwarte mensen moeilijk maken een menswaardig leven te leiden. Als het kleineren en vernederen maar door blijft gaan, vindt Nelson Mandela dat zijn volk in opstand moet komen. Hij wordt lid van het ANC (Afrikaans Nationaal Congres) en organiseert met het ANC vreedzame protestmarsen tegen het onrecht. Als tijdens zo'n protestmars de politie het vuur opent vallen er vele doden en gewonden. De hele wereld reageert geschokt. Nelson Mandela raakt er van overtuigd dat een meer krachtadig verzet nodig is. Hij besluit ondergronds dat verzet te organiseren.

GEZINSLEVEN

In 1945 trouwt hij met Evelyn Mase. Samen krijgen ze vier kinderen. Hun tweede kindje overlijdt tot hun grote verdriet al na negen maanden. Doordat de strijd voor de vrijheid hem helemaal in beslag neemt is Nelson maar weinig thuis. Zijn vrouw Evelyn stelt hem voor de keuze: het ANC of het gezin. Nelson kan niet kiezen. Als Nelson Mandela in 1956 gearresteerd wordt is het laatste wat hij ziet de verschrikte en behuilde gezichtjes van zijn kinderen. Als hij weer thuiskomt, heeft Evelyn zelf gekozen en is met de kinderen vertrokken. Na de scheiding trouwt hij in 1958 met Winnie Madikizela. Ze krijgen twee dochters.

PROCES TEGEN MANDELA

Op 5 augustus 1962 wordt Nelson Mandela gearresteerd. In oktober 1962 veroordeelt de rechter hem tot 5 jaar gevangenisstraf. Dan vindt de politie in één van de schuilplaatsen van Nelson Mandela papieren. Daarop staan zijn plannen uitgewerkt hoe de zwarte mensen zich krachtig tegen de regering kunnen verzetten. De rechters vinden dat ze daarmee, in 1963, het bewijs in handen hebben dat Nelson Mandela de regering wil dwarsbomen. Daarop staat de hoogste straf. Het proces tegen Nelson Mandela en zijn medestrijders wordt niet alleen in Zuid-Afrika, maar door de hele wereld op de voet gevolgd. Op 12 juni 1964 wordt Mandela tot levenslang veroordeeld.

ROBBENEILAND

De eerste 18 jaar zit hij in de gevangenis van Robbeneiland, een dor, droog rotsachtig eiland voor de kust van Kaapstad. De binnenplaats is aan drie kanten omgeven met cellen.

De vierde kant is een hoge muur, waarop bewakers met honden wacht lopen. Ontsnappen is niet mogelijk. Nog nooit heeft Nelson Mandela het zo koud gehad als op Robbeneiland. De dekens zijn zo dun dat hij altijd aangekleed slaapt. In het begin krijgt hij alleen vieze soep te eten. Hele dagen moet hij op de binnenplaats steen tot kiezels hakken. Nelson Mandela krijgt gevangenisnummer 46664, wat betekent dat hij de 466e gevangene van 1964 is. Zijn eerste wanhoop maakt al snel plaats voor een nieuwe strijd. Hij blijft, ook in de gevangenis, volhouden om met waardige protesten te strijden voor een beter leven voor zijn volk. Later vraagt Nelson Mandela zich af of hij het zonder de anderen gered zou hebben: "We steunden elkaar en gaven elkaar kracht. Alles wat we wisten en ontdekten, deelden we met elkaar en door dat delen vergrootten we de moed die ieder van ons had."

FAMILIEOMSTANDIGHEDEN

Nelson Mandela voelt zich machteloos ten opzichte van zijn familie en wat er met hen gebeurt. Hij voelt zich zó eenzaam zonder hen. Politieke gevangenen hebben geen rechten. Brieven worden achtergehouden of zo nagekeken en doorgestreept dat ze nauwelijks nog te lezen zijn. Bezoek krijgt hij eens per half jaar, slechts een half uur en in bijzijn van bewakers. Zijn bezoek mag hij niet aanraken. Zijn moeder mag hem één keer, in 1968, bezoeken. Nelson Mandela weet dat dit de laatste keer is dat hij haar in leven zal zien, zo slecht ziet ze eruit. Ook valt het hem op hoe afgetobd zijn vrouw Winnie eruit ziet, niet wetend dat zij voortdurend gepest en vernederd wordt. Als hij in 1969 het bericht krijgt dat zijn oudste zoon bij een ongeluk om het leven is gekomen is hij kapot van verdriet. Toestemming om de begrafenis bij te wonen krijgt hij niet.

**Een man zit 27 jaar gevangen omdat hij strijdt tegen onrecht.
Als hij vrijkomt, wordt hij president van zijn land.
Dat moet wel een heel bijzonder mens zijn.**

FREE MANDELA

Zowel in Zuid-Afrika als in Europa zijn veel mensen actie aan het voeren om Nelson Mandela vrij te krijgen. Mandela wordt overgebracht naar de Pollsmoor gevangenis in Tokai (1982). Hoewel het leven daar beter is mist Nelson Mandela de kameraadschap van zijn vrienden op Robbeneiland. Hij geniet ervan dat zijn familie nu vaker op bezoek kan komen. President Botha van Zuid-Afrika wordt onder druk gezet om Nelson Mandela vrij te laten. Maar die wil dat Nelson Mandela eerst belooft dat hij geen gewelddadige acties meer zal voeren. Nelson Mandela schrijft op dat hij altijd zal blijven strijden voor vrijheid van de zwarte mensen. Zijn dochter Zindzi leest, met tranen in haar stem, in een overvol stadion, voor wat haar vader heeft opgeschreven.

EINDELIJK VRIJ

Op 11 februari 1990 om 16.00 uur 's middags, na 27 jaar gevangen gezeten te hebben, wandelt Nelson Mandela, hand in hand met zijn vrouw Winnie, de poort van de gevangenis uit. Als alle mensen juichen en schreeuwen: "Amandla" (macht!) straalt Nelson Mandela. Hij bedankt zijn aanhangers voor 27 jaar steun. De hele wereld is getuige van deze gebeurtenis. Hij voelt dat hij nu een nieuw leven begint. Aan het huwelijk met Winnie komt een eind. Hoe zwaar het hem ook wordt gemaakt door tegenstanders, Nelson Mandela geeft niet op. Dankzij jarenlang moeizaam onderhandelen krijgt hij het samen met De Klerk (de nieuwe president) op 3 juni 1993 voor elkaar: 26 partijen zijn het erover eens dat er verkiezingen komen om te stemmen voor een regering waarin alle rassen, kleuren en standen welkom zijn. In december 1993 krijgt Nelson Mandela, samen met De Klerk, de Nobelprijs voor de vrede.

MANDELA ALS PRESIDENT

Op 27 april 1994 gaat de zwarte bevolking van Zuid-Afrika voor het eerst naar de stembus. De mensen genieten, want nog nooit eerder is naar hun mening gevraagd. In lange rijen in de hete zon, staan mensen geduldig op hun beurt te wachten. Als Nelson Mandela zijn

stem uitbrengt, denkt hij aan alle Afrikanen die zich hebben opgeofferd zodat vandaag miljoenen Zuid-Afrikanen kunnen stemmen. De verkiezingsuitslag is een overwinning voor het ANC. Op 10 mei 1994 wordt Nelson Mandela, te midden van vele belangrijke mensen en beroemdheden uit de hele wereld gehuldigd als de eerste zwarte president van Zuid-Afrika. Hij eindigt zijn inhuldigingsspeech met de woorden: "Nooit, nooit en nooit weer zal dit prachtige land de onderdrukking van de één door de ander meemaken."

MANDELA, EEN LEVEN VOOR DE VRIJHEID

Binnen zijn regering weet hij de sfeer van nationale verzoening te bereiken. Eind 1997 treedt hij af als president. Zijn leven staat in het teken van het verlangen en strijden voor vrijheid. Hij, maar ook zijn familie heeft daarvoor een hoge prijs betaald. Zelf zegt Mandela daarover: "Als de strijd je leven is, zoals bij mij, dan blijft er weinig ruimte voor het gezin. Dat is altijd mijn grootste verdriet geweest van de keuze die ik gemaakt heb." Na zijn aftreden is hij actief bezig om geld voor goede doelen los te krijgen. Hij zet stichtingen op, zoals het Nelson Mandela Kinderfonds. In 1998, op zijn 80e verjaardag, trouwt hij voor de derde keer in zijn leven, met Graca Machel, met wie hij heel gelukkig is.

Voor zijn standvastige verzet tegen en overwinning op de apartheid krijgt Nelson Mandela op 3 november 2006 de hoogste onderscheiding van Amnesty International: 'Ambassadeur van het geweten'. Nelson Mandela is dan 88 jaar en blijft hét symbool van het einde van de apartheid.

Volgens Amnesty inspireert Mandela nog altijd miljoenen mensen over de hele wereld om elk probleem – hoe moeilijk ook – aan te gaan.

ACTIVITEITEN

RONDPRAAT

Met deze activiteit kan goed gestart worden om er vooraf achter te komen wat leerlingen er al over weten. RondPraat zorgt ervoor dat leerlingen om de beurt praten en naar elkaar luisteren. Het stimuleert zowel relationele als persoonlijke eigenschappen.

VRAAG

HEB JE WEL EENS EERDER IETS GEHOORD OF GELEZEN OVER NELSON MANDELA?

STAPPEN

1. In een groep van vier: wie begint met vertellen?
2. Daarna is degene die links daarvan zit aan de beurt.

TEAMBEWERING

TeamBewering is een activiteit die leerlingen de kans geeft te ontdekken hoe zij – en hun teamgenoten (4) – over een bepaald onderwerp denken.

STAPPEN

1. Leraar reikt onderwerp aan, bijvoorbeeld:
VOOR MIJ IS VRIJHEID ...
2. Leerlingen denken hier kort over na en bespreken met degene die naast hen zit hun standpunt.
3. Daarna schrijft ieder voor zich zijn standpunt op en vertellen dat om de beurt in het team.
4. Het team werkt samen aan één bewering die de kern van de afzonderlijke meningen omvat.
De TeamBewering kan anders zijn dan de afzonderlijke standpunten.
5. Alle teams delen om de beurt hun TeamBewering met elkaar.

*Om tot een teambewering te komen vraagt om begrip en respect en inleving van andere standpunten.
Het willen werken aan een gemeenschappelijk doel vraagt goed naar elkaar luisteren.*

TWEEVERGELIJK

Vind met behulp van TweeVergelijk zoveel mogelijk eigenschappen die je bij Nelson Mandela vindt passen.

STAPPEN

1. Noem en schrijf in tweetallen om de beurt een kenmerk dat je bij Nelson Mandela vindt passen (1 minuut)
2. Vergelijk met een ander tweetal je lijstje door om en om een voorbeeld te noemen.
Hebben beide tweetallen hetzelfde dan afvinken, anders toevoegen aan je lijstje.
3. Klaar met beide lijsten? Kijk dan als viertal of je nog meer weet te bedenken.

Door TweeVergelijk worden leerlingen uitgedaagd zoveel mogelijk antwoorden te bedenken. Deze activiteit doet een beroep op gezamenlijke verantwoordelijkheid, creëert een wij-gevoel, oefent om de beurt gaan, zelfdiscipline, doorzettingsvermogen en samenwerken.

EENS-ONEENSCIRKEL

Deze activiteit is een goede basis voor het later voeren van een debat. Nadat de kaart of een deel van de kaart in teams gelezen is geeft de leraar de groep een aantal uitspraken.

STAPPEN

1. De groep gaat in een grote cirkel om de leraar staan.
2. De leraar doet één van de onderstaande uitspraken.
3. De leerlingen gaan dicht bij de leraar staan naarmate ze het eens zijn met de uitspraak.
4. De leerlingen discussiëren met iemand die ongeveer dezelfde positie heeft ingenomen.

Deze activiteit maakt in één oogopslag zichtbaar hoe anderen erover denken. Het doet vooral een beroep op persoonlijke vaardigheden en houdingen. Het vraagt moed om voor je standpunt uit te komen en je mening genuanceerd onder woorden te brengen.

UITSPRAKEN

- Ieders mening is even belangrijk
- Niets is belangrijker dan het recht op vrijheid
- Mensen hebben het recht om tegen onrecht te strijden
- Geweldloos verzet heeft meer invloed dan gewelddadig verzet

DEBAT

Debat doet een beroep op persoonlijke, relationele als maatschappelijke eigenschappen. Het vraagt bijvoorbeeld moed om op te komen voor waar je in gelooft. Door Debat leer je ook het standpunt van een ander bekijken en daar respect en begrip voor opbrengen.

STAPPEN

1. De hele groep krijgt een stelling aangereikt.
2. De groep wordt in tweeën verdeeld. De ene helft (A) wordt aangewezen de stelling te verdedigen, de andere helft (B) het er niet mee eens te zijn (keuze kan ook).
3. Groep A gaat naar een ruimte en bedenkt daar in tweetallen zoveel mogelijk argumenten voor de stelling. Groep B bedenkt in tweetallen zoveel mogelijk argumenten tegen.
4. Het debat begint. Er wordt een tweetal gevormd van een A en een B:
A krijgt 2 minuten de tijd zijn argumenten te verwoorden, terwijl B goed luistert.
B krijgt vervolgens 2 minuten de tijd om zijn argumenten te verwoorden, terwijl A goed luistert.
5. Weerleggen van het standpunt van de ander:
A krijgt weer 2 minuten om het standpunt van B te weerleggen. B luistert goed.
B krijgt weer 2 minuten om het standpunt van A te weerleggen. A luistert goed.

MOGELIJKE STELLINGEN

- Gewelddadig verzet is nooit goed te keuren.
- In ons land heeft iedereen gelijke rechten.
- Er zal ooit een tijd komen dat er geen oorlogen meer zijn.

DENKVRAGEN

Onderstaande denkvragen kunnen op kaartjes gezet worden. Zorg dat elk team van vier een set heeft. Nummer één houdt de kaarten in zijn hand. Nummer twee trekt een kaart en leest deze hardop voor. Geef even tijd om na te denken. Vervolgens geeft nummer drie het antwoord. Nummer vier vat het antwoord samen en geeft een compliment aan nummer drie. Bij de volgende vraag roteren de beurten.

VRAGEN

- Wat denk je dat Nelson Mandela van zijn voogd Jongintaba geleerd heeft?
- Waardoor wordt Nelson Mandela's gevoel voor rechtvaardigheid versterkt?
- Hoe kan Nelson Mandela als advocaat andere mensen helpen?
- Waardoor gaat Nelson Mandela denken dat een meer krachtdadig verzet nodig is?
- Hoe komt het dat Nelson Mandela stand weet te houden in de gevangenis?
- Wat denk je dat voor Nelson Mandela het belangrijkste was om voor te vechten?

SCHRIJFIDEËN

- Nelson Mandela heeft veel onrecht meegemaakt.

BEN JIJ ZELF WEL EENS ONRECHTVAARDIG BEHANDELD?

Denk even na en schrijf daarover een half A4tje waarin je uitlegt waarom dat onrechtvaardig was.

- Je hebt kennis gemaakt met Nelson Mandela.

WAT BETEKENT ZIJN VERHAAL VOOR JOU?

Denk even na en leg dat in een half A4tje uit.

- **HOE ZOU JIJ REAGEREN ALS JE DAG IN, DAG UIT VERNEDERD EN GEKLEINEERD WERD?**

Zou je actie ondernemen en hoe? Denk even na en beschrijf dat op een half A4tje.

IDEEËN VOOR VERDIEPING

Er valt veel meer te weten te komen over een aantal dingen die in de tekst beschreven zijn. Je zou je verder kunnen verdiepen door op internet of in boeken te gaan zoeken. Leerlingen zijn zelf vaak heel goed in staat om onderzoeksvragen stellen.

MOGELIJKE ONDERWERPEN

- Hoe gaat het er aan toe in de samenleving van de stam van Xsosa's?
- Welke andere stammen komen voor in Zuid-Afrika?
- Wat betekent 'Apartheid' en wat gebeurde er dan precies in de praktijk?
Zoek dat uit.
- Nelson Mandela is lid van het ANC (Afrikaans Nationaal Congres).
Zoek uit wanneer en waarom het werd opgericht en wat de organisatie precies deed.
- Het proces tegen Nelson Mandela duurde wel twee jaar.
Zoek uit wat er in die twee jaar gebeurde.
- Tijdens zijn gevangenschap op Robbeneiland voerde Nelson Mandela een nieuwe strijd en wist hij te overleven.
Zoek uit wat hij deed in de 18 jaar op Robbeneiland om te overleven.
- De onderhandelingen met president De Klerk verliepen moeizaam.
Zoek uit wat de oorzaak daarvan was.
- Wat wist Nelson Mandela als president allemaal te bereiken?

KARAKTER, EIGENSCHAPPEN, KENMERKEN

Begrippen waarmee zo ongeveer hetzelfde mee wordt bedoeld. In spreektaal zou je kunnen zeggen “wat iemand kenmerkt”. Voor Nelson Mandela is moed bijvoorbeeld kenmerkend. Hij durft op te komen voor waar hij in gelooft. Hij durft op te komen voor zijn rechten én die van anderen. Kenmerkend gedrag maakt zichtbaar waar iemand voor staat, welke keuzes iemand maakt. Dr. Spencer Kagan komt binnen 15 universeel gewaardeerde kenmerken tot een driedeling: persoonlijke, relationele en maatschappelijke kenmerken. Deze kenmerken hangen weer onderling samen. Deze indeling helpt zowel de leerling als leraar om greep te krijgen op zelfkennis en zelfsturing van gedrag. Sterke karakters kunnen gevormd worden door een combinatie van verschillende van die kenmerken. Meer informatie over dit onderwerp staat in het boek Kr8!

PERSOONLIJK

MOED

GOED INSCHATTEN

INTEGRITEIT

ZELFDISCIPLINE

DOORZETTEN

RELATIONEEL

VRIENDELIJK

BEHULPZAAM

EERLIJK

RESPECT

BEGRIP

MAATSCHAPPELIJK

**MAATSCHAPPELIJK
BETROKKEN**

RECHTSGEVOEL

LEIDING NEMEN

VERANTWOORDELIJK

LOYAAL

Tekst en opdrachten overgenomen van de gelijknamige uitgave door HCO en Bazalt (2007) met als bronnen:

- *De lange weg naar vrijheid*, autobiografie, Nelson Mandela.
- *Mandela, het geautoriseerde portret*, Andrews McMeel Publishing, LLC.

LESSUGGESTIES

Deze lessuggesties koppelen thema's als 'identiteit', 'helden' en 'ken je stad' aan elkaar. De lessen staan op zichzelf, maar vullen elkaar tegelijk goed aan, zodat ze ook achter-eenvolgend zijn te gebruiken:

- voor 4–6 lessen van elk 45 minuten
- waarbij veel ruimte is voor eigen invulling
- als voorbereiding op uw (museum)les

Het uitgangspunt voor de structuur van de lessen is het doorlopen van een creatief proces. Na **1** een oriëntatie op de thema's in de vorm van een gesprek volgt **2** een onderzoeksopdracht die de leerlingen verder meeneemt in het onderwerp om tot slot **3** de inhoud te verwerken en te presenteren. De opdrachten vragen de leerling om reflectie op zijn/haar omgeving en achtergrond wat een bewustere houding met zich meebrengt.

1. KLASSENGESPREK

DUUR: 45 MINUTEN

Voer een gesprek over identiteit, helden en de stad.

- **OM DE KLAS HIEROP VOOR TE BEREIDEN KUN JE SAMEN (MUZIEK)FILMPJES OVER DEN HAAG EN HAAGSE HELDEN BEKIJKEN**

Bijvoorbeeld de clip Nul7nul van het Haags Historisch Museum: www.youtube.com/watch?v=XYBrP30LUQY

- **BEGIN VERVOLGENS EEN GESPREK, BIJVOORBEELD MET DE VRAGEN**

- Kan een stad of een plek een held zijn?
- Heeft een plek / stad altijd helden?
- Wat maakt iemand tot een held?
- Heeft iedereen dezelfde helden?
- Kan de ene held belangrijker zijn dan de andere held?
- Hoe kan je helden vereren?
- Vereren wij onze helden nog hetzelfde als dat ze dat vroeger deden?
- Welke helden zie je terug in de stad?
- Zou het fijn zijn om held te zijn?
- Ben jij wel eens een held geweest?

2. ONDERZOEK IN GROEPJES

DUUR: 45–90 MINUTEN

- **DE LEERLINGEN GAAN IN GROEPJES AAN HET WERK.**

Laat de groepjes elk een categorie kiezen: sport, muziek, politiek, geschiedenis, etc. Elk groepje gaat op zoek naar helden die in de gekozen categorie thuis horen. Ook verzamelen de groepjes informatie over de helden:

- Wie zijn ze?
- Waarom zijn deze mensen helden?
- Waren ze altijd al een held?

- **BESPREEK DEZE INFORMATIE VERVOLGENS KLASSIKAAL**

Breng met elkaar een volgorde aan in de heldenlijst: wie staat er bovenaan en waarom? Is iedereen het met de volgorde eens? De leerlingen moeten hun standpunt met argumenten onderbouwen.

3. POSTER MAKEN

DUUR: 90–135 MINUTEN

In Den Haag staan heel veel standbeelden. Van Haagse helden? Bekijk samen met de klas welke standbeelden er allemaal in het centrum staan op: nl.wikipedia.org/wiki/Lijst_van_beelden_in_Den_Haag-Centrum

- **STEL ELKAAR IN DE KLAS OF IN GROEPJES DE VOLGENDE VRAGEN**
 - Wie zijn deze personen?
 - Zijn dit allemaal helden? Waarom wel of niet?
 - Vergelijk de vorm van de standbeelden: wat valt je op?
 - Maakt de sokkel waarop het standbeeld staat de held nog heldhafter?
 - Is een standbeeld de enige vorm waarin je een held kan vereren?
 - Zou jij van je eigen held ook een standbeeld op een sokkel willen zetten? Waarom wel of niet?
 - Weet je waar deze standbeelden in het centrum staan?
 - Welke standbeelden heb je wel eens in het echt gezien?
- **ELKE LEERLING KIEST EEN STANDBEELD UIT EN MAAKT DAARVOOR EEN RECLAMEPOSTER**
Eerst verzamelen de leerlingen informatie over wie de persoon was en wat hij/zij heeft gedaan. Vervolgens gaan ze aan de slag met de poster. Op de poster moet in elk geval duidelijk te zien zijn hoe het standbeeld eruit ziet en waarom mensen dit standbeeld beslist moeten gaan zien.
- **MAAK EEN TENTOONSTELLING IN DE KLAS DOOR ALLE POSTERS OP TE HANGEN**
De leerlingen leiden elkaar rond langs hun posters.

HELD OP SOKKEL

LOCATIES

KAART LOCATIES STANDBEELDEN

JOHAN DE WITT
Plaats

LODEWIJK THOMSON
Thomsonplein

WILLEM VAN ORANJE
Noordeinde

NELSON MANDELA
Johan de Wittlaan

KONINGIN WILHELMINA
Paleisstraat

LOUIS COUPERUS
Surinamestraat

WILLEM DREES
Buitenhof

WILLEM VAN ORANJE
Plein

BARUCH DE SPINOZA
Paviljoensgracht

GRENADIERS EN JAGERS
Böttgerwater

AAD MANSVELD
Haags Kwartier

LOUIS COUPERUS
Lange Voorhout

FOTOS: TENZIJ ANDERS VERMELD: JAN KLOP; FOTO LOUIS COUPERUS, LANGE VOORHOUT; PETER VAN OOSTERHOUT